

LINGUA LATINA

Lectio vicesima

XX.

De prima descriptione orbis universi

Factum est autem in diebus illis, exiit edictum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis. Haec descriptio prima facta est a praeside Syriae Quirinio. Et ibant omnes, ut profiterentur, singuli in suam civitatem.

Ascendit autem et Ioseph a Galilaea de civitate Nazareth in Iudaeam, in civitatem David, quae vocatur Bethlehem – eo quod esset de domo et familia David, ut profiteretur cum Maria, desponsata sibi uxore praegnante.

Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut páreret. Et peperit filium suum primogenitum et pannis eum involvit et reclinavit eum in praesaepio, quia non erat eis locus in deversorio.

Et pastores erant in regione eadem vigilantes et custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce angelus Domini stetit iuxta illos et claritas Dei circumfulsit illos et timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus: »Nolite timere. Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David. Et hoc vobis signum: invenietis infantem, pannis involutum et positum in praesaepio.«

Et subito facta est cum angelo multitudo militiae caelestis, laudantium Deum et dicentium: »Gloria in altissimis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis.«

Evangelium secundum Lucam 2, 1–14

Sententiae antiquae

Aliam aetatem alia decent. (Plaut)

Suae quisque fortunae faber est. (Salustij: Apij Klavdij Slepí)

Nihil est ab omni parte beatum. (Horacij)

Aliquando et insanire iucundum est. (Seneka Mlajši)

Nemo propheta in patria. (Sv. pismo)

Index verborum

Iesus, gen. **Iesu m.** (gr. *Iēsus*) – Jezus; *Iesus Christus*
exeo, -is, -ire, -ii, -itum (eo) – grem iz, odidem
edictum, i n. (dico) – oglas, odredba, predpis, oznanilo, ukaz
edīco 3 -dixi, -dictum (dico) – izrečem, objavim, naznanim, odredim
descriptio, onis f. (scribo) – opis, načrt, popis, ureditev;
haec prima descriptio – ta prvi popis (začet v Palestini leta 6. pr. n. š. z namenom, da se ugotovi ljudsko premoženje ter odmeri davek)
praeses, -sidis m./f. (sedeo) – zaščitnik/-ica, varuh/-inja;
tukaj: cesarski namestnik (upravitelj)
Syria, ae f. – Sirija, rimska provinca (približno dan. Sirija)
Quirinius, ii m. – Publij Sulpicij Kvirinij, cesarski namestnik, ki je vodil oz. leta 3 ali 2. pr. n. š. dovršil popis prebivalstva
profiteor 2 -fessus sum (fateor) – javno izpovem, izjavim, obljubim, sem javni učitelj; tukaj: zglasim se
fateor 2 fassus sum – priznam
singuli, ae, a – po eden, posamezni, vsak (delilni števniki);
tukaj: *in suam quisque civitatem* (v Palestini so izvedli popis na judovski način tj. člani družin so se morali zglasiti v mestu, od koder je izhajal njihov rod; Jožef in Marija sta morala tako v Betlehem)
quisque, quidque – vsak, vsakdo (posamezni); pridevniško:
quisque (sic!), *quaeque, quodque* – vsak (zase) (nedoločni zaimek)
Ioseph m. (nesklonljiv) – Jožef, potomec iz rodu kralja Davida, tesar v Nazaretu
Galilaea, ae f. – Galileja, dežela s središčem v Nazaretu, pozneje del Judeje
Nazareth f. (nesklonljiv) – Nazaret, mesto v Galileji; pridevnik: *Nazare(n)us 3*
Iudaea, ae f. – Judeja, država Judov, nato del province Sirije, pozneje samostojna rimska provinca; pridevnik: *Iudaeus 3*
David m. (nesklonljiv) ali **David, idis m.** – David, judovski kralj (ok. 1015–ok. 962 pr. n. š.)
Bethlehem n. (nesklonljiv) – Betlehem, rojstno mesto judovskega kralja Davida in Jezusa Kristusa (hebrejsko *Bet Lehem*, dan. *Bayt Lahmi*)
eo (is, ea, id) – tja; toliko (pri komparativih); tukaj: zato
propterea (propter ea) – zato
desponso 1 – ,atum (spondeo) – zaročim
spondeo 2 spondi, sponsum – svečano obljubim, prisežem, zaročim;
sponsus/sponsa – zaročenec/-ka, ženin/nevesta
impleo 2 -plevi, -pletum (plenus) – napolnim, izpolnim, dopolnim
ut – tukaj: tako da
primogenitus 3 (primus, gigno) – prvorojen
pannus, i m. – kos blaga, krpa, cunja, plenica
involve 3 -volvi, -volutum (volvo) – valim v, ovijem, ogram
volvo 3 volvi, volutum (volumen) – valim, obračam
reclino 1 avi, atum – nazaj naslonim, vznak položim
praesaepium, ii ali **praesepe, is n.** (saepio – ogradim)
– ograja, jasli, staja, hlev
deversorium, ii n. (verto) – prenočišče, zatočišče
pastor, oris m. – pastir
vigilo 1 avi, atum (vigil) – buden sem, bedim (na prostem);
tukaj: prenočujem pod milim nebom
vigilia, ae f. (vigil) – bedenje, nočna straža, četrtna noči (noč so delili v štiri nočne straže po tri ure), straža
vigil, is – čuječ, buden
custodio 4 ivi/ii, itum (custos) – varujem, čuvam, stražim;
tukaj: *custodio vigiliis noctis super* – sem na nočni straži pri
super (akuz.) – nad, čez, preko; adverb: navzgor, odzgoraj, več kakor
angelus, i m. (gr. *angelos*) – (božji) sel, angel
iuxta (akuz.) (iungo) – poleg, blizu, tik ob; adverb: zraven, v bližini, prav tako
claritas, atis f. (clarus) – jasnost (glasu), sloves, svetloba
circumfulgeo 2 -fulsi (fulg(e)o – bliskam se) – naokoli se bliskam, obsijem
evangelizo/euangelizo 1 avi, atum (gr. *eu* – dober, *angelos* – sel) – oznanjam (evangelij)
quod erit omni populo – ki bo za vse ljudstvo
salvator, oris m. – odrešenik; *Salvator* – Zveličar, Odrešenik
infans, -fantis (fari) – ki (še) ne govori; majhno dete, otročiček (ki še ne govori)
positus gl. *pono*
pono 3 posui, positum – postavim, položim
cum angelo – pri angelu

caelestis, e (caelum) – nebesen, nebeški, božji, božanski;
militia caelestis – nebeška vojska
laudantium et dicentium (gen. pl. namesto gen. sg.)
 – (*multitudo militiae caelestis*), *quae laudabat et dicebat*
 (»constructio ad sensum« – smiselni plural namesto
 slovničnega singulara)
in altissimis – na višavah
bonae voluntatis – ki so blage volje (v gr. izvorniku:
 ki so Bogu po volji)
evangelium/uangelium, ii n. – evangelij (razveseljiva
 vest o prihodu Odrešenika)
secundum (akuz.) (secundus) – po, vzdolž, v skladu z
Lucas, ae m. – Luka, evangelist (pisek 3. evangelija),
 učenc Jezusa Kristusa
decet, decere, decuit me (decus) – spodobi se mi, pristoji mi
quisque, quidque – vsak, vsakdo (posamezni, posebej)
aliquando – nekoč, nekdanj, včasih
insanio 4 ivi/ii, itum (sanus) – blaznim, blazen sem, besnim,
 glavo izgubim
propheta, ae m. – prerok
editio, onis f. – izdaja, objava, naznanilo, porod
edo 3 -didi, -ditum (do) – dam iz sebe, rodim, izdam,
 odredim, razglasim

Ars grammatica

a. Indefinitni – nedoločni zaimki

so pogosto sestavljeni iz vprašalnega zaimka *quis, quid* (samostalniška raba) oziroma *qui, quae, quod* (pridevniška raba) in se tudi sklanjajo enako, pri čemer se predpona *ali-* in pripone *-quam, -dam, -que* ne spreminjajo.

Aliquis, aliquid – nekdo, nekaj (pridevniško *aliqui, aliqua, aliquod* – neki) zaznamuje nedoločeno, neznano osebo ali stvar. Uporablja se samo v trdilnih stavkih. Za (*ni*)*si, ne, num* in oziralnimi zaimki ter prislovi se *ali-* izpušča.

PRIMER:

Aliquid novi audivit. – Slišal je nekaj novega.

Num quid novi audivit? – Mar je slišal kaj novega?

Quisquam, quidquam – nekdo, nekaj (kdo, kaj, nihče, nič) (pridevniško **ullus 3** – neki; kak, noben; pronominalna deklinacija) se rabi samo v nikalnih stavkih in stavkih z nikalnim pomenom. Enako se rabita tudi adverba *umquam* – kdaj (nikoli) in *usquam* – kje (nikjer).

PRIMER:

Dubitare quisquam potest? – Mar lahko kdo dvomi?

Non venit quisquam. = *Nemo venit.* – Nihče ni prišel.

Non vidi ullam rem. = *Nullam rem vidi.* = *Nihil vidi.* – Ničesar nisem videl.

Non venit umquam ad me. = *Numquam venit ad me.* – Nikoli ni prišel k meni.

Quidam, quiddam – nekdo, nekaj (pridevniško *quidam, quaedam, quoddam* – neki) zaznamuje neko določeno, znano, a neimenovano osebo ali stvar.

PRIMER:

Vixit Romae Graecus quidam. – V Rimu je živel nek Grk (znani, a neimenovani).

Quisque, quidque – vsakdo, vsak (posamezni, posebej) (pridevniško *quisque, quaeque, quodque* – vsak) se navadno zapostavlja.

PRIMER:

Se quisque noscat! – Vsakdo naj spozna sebe!

Nemo, nihil – nihče, nič (pridevniško **nullus 3** – noben, pronominalna deklinacija): *nemo* se sklanja delno po 3. deklinaciji: *nemo, nullius, nemini, neminem, cum nullo*; *nihil* nadomeščamo z *nulla res*: *nihil, nullius rei, nulli rei, nihil, nulla re*; **neuter, tra, trum** – noben (izmed dveh) se sklanja po pronominalni deklinaciji, npr. *neutrius, neutri*; ti zaimki se uporabljajo v stavku le tedaj, kadar ni druge nikalnice, sicer se uporabljajo zaimki *quisquam, ullus, uter*.

PRIMER:

Neminem (nullum hominem) vidi. – Nikogar nisem videl.

Veni neque quemquam (ullum hominem) vidi. – Prišel sem in nikogar nisem videl.

b. Korelativni – soodnosni zaimki

se uporabljajo kot vprašalni, kazalni, oziralni in nedoločni zaimki:

qualis, e...talis, e – kak(r)šen...takšen (?)

quantus 3...tantus 3 – kolik(r)šen...tolikšen (?); *aliquantum* – nekoliko, precej

quot...tot – toliko...kolikor; *aliquot* – nekoliko, nekaj

c. Pronominalni adjektivi – zaimkovni pridevniki

so pridevniške besede, ki se sklanjajo po pronominalni deklinaciji, ki je enaka 1. in 2. deklinaciji, le v gen. sg. ima končnico *-ūs* in v dat. sg. *-i*. Pronominalni adjektivi so: **unus 3** – en, eden, **solus 3** – sam, edini, **totus 3** – ves, cel, **ullus 3** – neki (noben), **uter, utra, utrum** – kateri (izmed dveh), **neuter, tra, trum** – noben (izmed dveh), **nullus 3** – noben, **alter, era, erum** – drug, eden (izmed dveh), **alius, a, ud** – drug, eden (od mnogih). *Alius* ima gen. sg. *alterius* in dat. sg. *alteri* ali *alii*.

d. Brezosebni glagoli

Poleg pravih glagolov, (pol)deponentnikov, nepravilnih (npr. *sum, eo, fero, fio, volo*) in nepopolnih glagolov (npr. *memini, odi, coepi*) pozna latinščina tudi brezosebne glagole. Ti se rabijo samo v 3. osebi vseh časov in infinitivu.

PRIMERI:

tonat, tonare, tonuit – grmi (prvotno *Iuppiter tonat* → *Iuppiter Tonans* – Jupiter Gromovnik),
fulget, fulgēre, fulsit – bliska se,

pluit, pluere, pluit – dežuje,

paenitet, paenitere, paenituit me rei – kesam se česa,

libet, libere, libuit mihi – ljubi se mi,

licet, licere, licuit mihi – dovoljeni mi je,

decet, decere, decuit me – spodobi se mi.

Nekateri glagoli so brezosebni samo v določenem pomenu, npr. *fugit me* – neznano mi je,

constat – znano je, *interest* – gre za, važno je.

e. Consecutio temporum¹ – sosledica časov

Tako imenujemo sistem pravil, ki določajo glagolske oblike v **konjunktivnih odvisnikih**. Pri tem imata odločilno vlogo glagolska oblika v nadrednem stavku (glavni ali stranski čas) ter medsebojni časovni odnos nadrednega in podrednega stavka (istodobnost, preddobnost, zadobnost).

► Če je v nadrednem stavku **glavni čas** (sedanji in prihodnji časi: prezent, futur I., futur II., imperativ I., imperativ II.)², stoji v konjunktivnem odvisniku:

- za istodobnost **konjunktiv prezenta**,
- za preddobnost **konjunktiv perfekta**,
- za zadobnost **particip futura + sim**.

► Če je v nadrednem stavku **stranski čas** (pretekli časi: imperfekt, perfekt, pluskvamperfekt), stoji v konjunktivnem odvisniku:

- za istodobnost **konjunktiv imperfekta**,
- za preddobnost **konjunktiv pluskvamperfekta**,
- za zadobnost **particip futura + essem**.

V konjunktivnih odvisnikih se zadobnost izraža z aktivno opisno konjugacijo, ker futur I. in futur II. nimata konjunktiva. Za indikativne odvisnike ta sistem pravil ne velja.

Med pogostimi konjunktivnimi odvisniki so tudi **odvisni vprašalni stavki**.

PRIMER:

V nadrednem stavku **glavni čas**:

Rogat, quid agam (egerim, acturus sim). – Sprašuje, kaj počnem (sem počel, bom počel).

Rogabo (rogavero), quid faciant (fecerint, facturi sint). – Vprašal bom, kaj delajo (so delali, bodo delali).

Dic mihi (ne dixeris), quid agas (egeris, acturus sis)! – Povej mi (ne povej), kaj delaš (si delal, boš delal)!

V nadrednem stavku **stranski čas**:

Ex eo quaerebam (quaesivi, quaesiveram), quis veniret (venisset, venturus esset). – Spraševal sem ga (vprašal sem ga, vprašal sem ga bil), kdo prihaja (je prišel, bo prišel).

Rogabam (rogavi, rogaveram), quid agerent (egissent, acturi essent). – Spraševal sem (vprašal sem, vprašal sem bil), kaj počnejo (so počeli, bodo počeli).

¹*Consequor 3 -secutus sum* (sequor) – sledim, zasledujem, dohitim, dosežem

² Poleg naštetih tudi konjunktiv perfekta v neodvisnem stavku. Vsi ostali časi so stranski časi.

f. Subjektivni – osebkovi in objektni – predmetni odvisniki,

vedeni z veznikom **da**, se v latinščino prevajajo predvsem na dva načina, glede na to, ali so povedne ali zahtevne vsebine.

► Če so **povedne vsebine** (za glagoli *volo, nolo, malo, cupio, iubeo, veto, sino, patior* izjemoma tudi zahtevne vsebine), jih prevedemo z **akuzativom z infinitivom**, pri čemer gre njihov osebek v akuzativ, povedek pa v infinitiv prezenta za istodobnost, infinitiv perfekta za preddobnost in infinitiv futura za preddobnost.

PRIMER:

Sentio te contentum esse. – Čutim, **da** si zadovoljen.

Dicunt se olim miseros fuisse. – Pravijo, **da** so bili (oni sami) nekoč reveži.

Audio amicum mox profecturum esse. – Slišim, **da** bo prijatelj kmalu odpotoval.

Če takšen stavek postavimo v pasiv, dobimo **nominativ z infinitivom**.

PRIMER:

Amicus beatus esse videtur. – Zdi se, **da** je prijatelj srečen. Prijatelj je videti srečen.

► Če so **zahtevne vsebine**, jih prevedemo z veznikom **ut** – da (**ne** – da ne, *neve* – in da ne) in konjunktivom istodobnosti, tj. s konjunktivom prezenta (če je v glavnem stavku sedanji ali prihodnji čas) in konjunktivom imperfekta (če je v glavnem stavku pretekli čas).

PRIMER:

Opto, ut venias. – Želim, **da** prideš (toda *Cupio te venire*).

Optabant, ne ad se maneretis. – Želeli so, **da** ne ostanete pri njih. (*se* – indirektni reflektiv).

g. Temporalni – časovnimi odvisniki

nadomeščajo prislovno določilo časa (*quando?*) in njihov povedek stoji največkrat v indikativu, včasih (predvsem če je dejanje le nameravano ali pričakovano) pa tudi v konjunktivu. Časovni vezniki so npr. *dum* – dokler (ne), medtem ko, *donec* – dokler (ne), *antequam*, *priusquam* – prej (kakor) in različni *cum* – ko, kadar, s tem da. Med časovnimi vezniki sta najpogostejša časovni *cum* in pripovedni *cum*:

► ***cum temporale purum*** – čisti časovni *cum* (**ko**, kadar, kadarkoli) se veže z indikativom vseh časov, pri čemer sta glavni in odvisni stavek samo v časovnem (in ne tudi vzročnem) razmerju.

PRIMER:

Cum Romam venero, scribam ad te. – **Ko** bom prišel v Rim, ti bom pisal.

Plinius Maior legebat, cum ambulabat. – Plinij Starejši je bral, **ko/kadar** se je sprehajal.

► ***cum narrativum*** ali ***cum historicum*** – pripovedni *cum* (**ko**, ker) se veže s konjunktivom imperfekta za istodobnost in konjunktivom pluskvamperfekta za preddobnost, pri čemer sta glavni in odvisni stavek ne le časovno, ampak tudi vzročno povezana; uporablja se, kot že ime pove, le za opisovanje preteklih (sic!) dogodkov.

PRIMER:

Cum Caesar appropinquaret, omnes eum salutabant. – **Ko/Ker** se je Cezar bližal, so ga vsi pozdravljali.

Cum Caesar venisset, Galli legatos ad eum miserunt. – **Ko/Ker** je bil Cezar prišel, so Galci k njemu poslali poslanca.

h. Adverbialni – prislovni odvisniki

obsegajo poleg časovnih in pogojnih odvisnikov (gl. *Lectio XIX*) še številne druge:

● **kavzalni** – **vzročni** odvisniki navajajo vzrok dejanja (*cur, qua de causa, quam ob rem, quare?*). Vzročni vezniki *quod, quia* – ker, *quoniam* – ker že se vežejo z indikativom, vzročni veznik *cum* – ker pa s konjunktivom.

PRIMER:

In scholam ire non possum, cum aegrotus sim (quod aegrotus sum). – Ne morem iti v šolo, ker sem bolan.

● **finalni** – **namerni** odvisniki izražajo namen in se uvajajo z veznikoma *ut* – da, *ne* – da ne (*neve* – in da ne), ki ob sebi zahtevata konjunktiv istodobnosti (gl. »da stavki« zahtevne vsebine).

PRIMER:

Caesar pontem fecit, ut exercitum suum traiceret. – Cezar je zgradil most, da bi prepeljal svojo vojsko (*suum* – indirektni reflektiv).

• **konsekutivni – posledični** odvisniki izražajo posledico dejanja glavnega stavka in se uvajajo z veznikom *ut (non)* – da (ne), ki zahteva ob sebi konjunktiv (največkrat tistega časa, v katerem bi stal predikat, če bi bil stavek neodvisen).

PRIMER:

Tam diligens fuit, ut omnes eum laudaverint. – Tako marljiv je bil, da so ga vsi hvalili (*eum* – ni indirektnega refleksiva, ker posledični stavki niso notranje odvisni).

• **koncesivni – dopustni** odvisniki (kljub čemu?) so uvedeni z vezniki *quamquam, etsi, etiamsi* – čeprav, četudi, ki se vežejo z indikativom, ali z vezniki *cum, quamvis, ut* – čeprav, dasi, najsi, ki se vežejo s konjunktivom.

PRIMER:

Cum hostis appropinquaret (Quamquam hostis appropinquabat), incolae oppidum non reliquerunt. – Čeprav se je bližal sovražnik, prebivalci niso zapustili mesta.

Sveto pismo

Sveto pismo ali **Biblija** (gr. *biblíá* – knjige) ali **Sveta knjiga** so temeljni sveti spisi krščanske in deloma judovske vere. Prvi del Svetega pisma predstavlja **Stara zaveza** ali **Stari testament** (46 knjig), napisan večinoma v hebrejščini, drugi del pa je **Nova zaveza** (27 knjig), napisana v svetopisemski grščini, imenovani tudi *koine* (*koine* – skupni jezik starih Grkov s primesmi drugih jezikov).

Stara zaveza je nastala med 14. in 2. stol. pr. n. š., Nova zaveza pa v 1. in 2. stol. n. š. Grški prevod Stare zaveze iz hebrejščine, imenovan *Septuaginta – Sedemdeset* (po legendi naj bi prevajalo 70 modrih 70 dni) je nastal že v 3. in 2. stol. pr. n. š. Prvo tiskano izdajo grškega besedila je pripravil Erazem Rotterdamski leta 1516.

Vulgata

Latinski prevod Svetega pisma, imenovan *Vetus Latina – Starolatinsko Sveto pismo*, je nastal v 2. stol. n. š. Konec 4. stol. ga je izpodrinil uradni cerkveni latinski prevod, imenovan *Vulgata (editio) – Ljudska izdaja* (*vulgatus* 3 – splošno razširjen med ljudstvom, ljudski, *vulgo* 1 *avi, atum* – med ljudstvo dam, *vulgus, i n.* – ljudstvo).

Večji del *Vulgate* je prevedel **sv. Hieronim** med leti 380–405 n. š., in sicer je prevajal Staro zavezo neposredno iz hebrejskega izvornika, pri psalmih in Novi zavezi pa je popravil stari latinski prevod *Vetus Latina*.

Sveto pismo je od vseh knjig na svetu zdaleč **najpogosteje prevajano delo**. V slovenščino ga je prvi prevajal Primož Trubar (Nova zaveza, 1582), prvi celotni prevod pa je pripravil Jurij Dalmatin (Stara in Nova zaveza, 1584). Prvo katoliško izdajo celotnega Svetega pisma sta na osnovi latinske *Vulgate* oskrbela Jurij Japelj in Blaž Kumerdej med leti 1784–1802. Pozneje je bilo Sveto pismo še večkrat prevedeno v slovenščino, zadnjič leta 1996, in kar je še posebej dragoceno, iz izvornih jezikov.

Exercitationes

A.

BESEDNA ANALIZA

1. Označenim osebnim glagolskim oblikam določi osebo, število, čas, naklon in način ter jih prevedi.

Factum est autem in diebus illis, **exiit** edictum a Caesare Augusto, ut **describeretur** universus orbis. Haec descriptio prima **facta est** a praeside Syriae Quirinio. Et **ibant** omnes, ut **profiterentur**, singuli in suam civitatem. **Ascendit** autem et Ioseph a Galilaea de civitate Nazareth in Iudaeam, in civitatem David, quae **vocatur** Bethlehem – eo quod **esset** de domo et familia David, ut **profiteretur** cum Maria, desponsata sibi uxore praegnante. **Factum est** autem, cum **essent** ibi, **impleti sunt** dies, ut **päreret** ... Et hoc vobis signum: **invenietis** infantem ...

2. Analiziraj označene neosebne glagolske oblike.

Et hoc vobis signum: invenietis infantem, pannis **involutum** et **positum** in praesaepio.«
Et subito **facta** est cum angelo multitudo militiae caelestis, **laudantium** Deum et **dicentium**:
»Gloria in altissimis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis.«

3. Analiziraj označene zaimke.

Haec descriptio prima facta est Ascendit autem et Ioseph ... in civitatem David, **quae** vocatur Bethlehem ... ut profiteretur cum Maria, desponsata **sibi** uxore praegnante ... Et peperit filium **suum** primogenitum ... et reclinavit **eum** in praesaepio, quia non erat **eis** locus in deversorio. Et pastores erant in regione **eadem** vigilantes... Et dixit **illis** angelus: ... evangelizo ... gaudium magnum, **quod** erit omni populo, quia natus est **vobis** hodie Salvator, **qui** est Christus Dominus ...

4. Analiziraj označene indefinitne – nedoločne zaimke in pronominalne adjektive – zaimkovne pridevnike.

- a. **Aliam** aetatem **alia** decent.
- b. Suae **quisque** fortunae faber est.
- c. **Nemo** propheta in patria.
- d. Res **nullius**.
- e. **Nihil** est ab omni parte beatum.
- f. **Nihil** agendo homines male agere discunt.

STAVČNA ANALIZA

5. Spremeni konjunktiv v odvisnem vprašalnem stavku tako, da ohraniš časovno razmerje med glavnim in odvisnim stavkom – consecutio temporum.

- a. Narrabo, quid actura sim. (zadobnost)
Narravi, quid...
- b. Ex nobis quaesiverunt, quando domum venturi essemus. (zadobnost)
Ex nobis quaerunt, quando domum....
- c. Mihi dixisti, quomodo valeres. (istodobnost)
Dic mihi, quomodo...

d. Semper ex me quaerit, cur hos libros legam. (istodobnost)

Semper ex me quaerebat, cur hos libros....

e. Narrabat, quem in urbe vidisset. (preddobnost)

Narrabit, quem in urbe....

f. Parentes me rogabunt, quis ad me venerit. (preddobnost)

Parentes me rogaverunt, quis ad me...

6. Določi vrsto konjunktivnega odvisnika in utemelji uporabo konjunktiva v skladu s sosledico časov. Izbiraj med spodaj naštetimi možnostmi, od katerih sta najmanj dve odveč.

a. Augustus imperavit, ut describeretur universus orbis.

b. Et ibant omnes, ut profiterentur, singuli in suam civitatem.

c. Ascendit autem et Ioseph... in civitatem David..., ut profiteretur cum Maria.

d. Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut páreret.

i. »da« stavek povedne vsebine (subjektni ali objektni odvisnik)

ii. »da« stavek zahtevne vsebine (subjektni ali objektni odvisnik)

iii. kavzalni – vzročni odvisnik (zakaj?) (adverbialni odvisnik)

iv. temporalni – časovni odvisnik (kdaj?) (adverbialni odvisnik)

v. konjunktivni – posledični odvisnik (adverbialni odvisnik)

vi. finalni – namerni odvisnik (s kakšnim namenom?) (adverbialni odvisnik)

B.

VSAKO POVED TUDI PREVEDI.

PRONOMEN

1. Analiziraj oblike nedoločnega zaimka *quisque*.

- Suae quemque fortunae maxime paenitet.* (Ciceron)
- Sua quemque fraus et suus error maxime vexat.* (Ciceron)
- Sua cuique fortuna in manu est.* (Livij)
Prim. *Suae quisque fortunae faber est.* (Salustij)
- Quisque suorum verborum optimus interpret.*
- Quisque sibi placet et sapiens sibi quisque videtur.*
- Sua quisque incommoda optime novit.*
- Sua cuique nocet stultitia.*

paenitet, paenitere, paenituit me – kesam se česa
fraus, fraudis f. – prevara (samega sebe), zmeta
error, oris m. (erro) – zmeta, zabloda, prevara
interpret, pretis m./f. – posrednik/-ica, tolmač, prevajalec
stultitia, ae f. (stultus) – neumnost, preproščina, naivnost

2. Analiziraj oblike nedoločnih zaimkov *nemo, nihil* in *nullus*.

- Nihil agere delectat.* (Ciceron)
- Nihil enim est tam miserabile quam ex beato miser.* (Ciceron)
- Nil homini certum.* (Ovidij)
- Nulla lex satis commoda omnibus est.* (Livij)
- Neminem pecunia divitem fecit.* (Seneka Mlajši)
- Nulla est gloria praeterire asellos.* (Marcial)
- Nihil peccat nisi quod nihil peccat.* (Plinij Mlajši)
- Nemo sua sorte contentus est.*
- Nemo amat quos timet.*

miserabilis, e (miser) – pomilovanja/usmiljenja vreden, žalosten
praetereo (eo) – tukaj: prehiteti, prekositi
asinus, i m. – osel
asellus, i m. (asinus) – osliček, osel

3. Analiziraj oblike pronominalni adjektivov *alius* in *alter*.

- Altera manu fert lapidem, panem ostendit altera.* (Plavt)
Prim. *In ore mel, in corde fel.*
- Aliud ex alio malum.* (Terencij)
Prim. *Abyssus abyssum invocat.*
- Aliis si licet, tibi non licet.* (Terencij)
Prim. *Quod licet Iovi, non licet bovi.*
- Alter ego.* (Ciceron, po Pitagori ali Aristotelu)
- Alter frenis eget, alter calcaribus.* (Ciceron)
- Aliud homini, aliud bovi.* (Ciceron)
- Aliud est celare, aliud tacere.*

ostendo 3 -tendi, -tentum (ob, tendo) – nasproti molim, (po)kažem
frenum, i n. – uzda, vajeti
celo 1 avi, atum – prikrijem, skrijem, zamolčim

4. Utemelji uporabo nedoločnih zaimkov *aliquis* – nekdo neznani in *quidam* – nekdo znani, a neimenovani. Oblike obeh zaimkov tudi analiziraj.

- Aliquis certe auctor criminis est, sed is aliquis non sum ego.*
- Aliquis dicet: »Quid igitur censes?«*
- Obviam mihi venit quidam notus mihi nomine tantum.*
- Olim rex quidam vixit, cui tres filiae fuerunt.*
- Video hic in senatu quosdam (senatores), qui una tecum heri fuerunt.*
- »Exspectasne aliquem?« »Ita est. Exspecto quendam.«*
- Nobis inter nos est quiddam commune.*
- Grande aliquid facere cupit.*

auctor, oris m. (augeo) – povzročitelj, začetnik, pisec
augeo 2 auxi, auctum – pomnožim, povečam
crimen, inis n. – obdolžitev, zločin
obvius 3 (via) – ki gre nasproti, pri roki, v bližini; prislov: *obviam* – nasproti
grandis, e – velik, močan

5. Utemelji uporabo nedoločnega zaimka *aliquis* (*aliqui*) v trdilnih in *quisquam* (*ullus*) v nikalnih stavkih.

- »Cur non respondisti quidquam (Cur nihil respondisti)?« »Cras aliquid respondebo.«*
- Tyrannus neque amat quemquam (ullum hominem) neque a quoquam (ab ullo homine) amatur. (Tyrannus neminem amat et a nullo amatur)*
- Antiquis temporibus omnia erant communia nec cuiquam quidquam privatae rei erat.*
- In summa miseria tamen aliqua spes animos hominum confirmat.*
- E geometria: Spatium, quod aliquo fine aut aliquibus finibus continetur, figura est.*

confirmo 1 avi, atum (firmo) – utrdim, okrepim, zavarujem, ohrabrim

ADVERB

6. Pojasni uporabo označenih adverbov.

- Alibi.* (Plavt)
- Alias (dictum).* (Terencij)
- Nemo igitur vir magnus sine aliquo afflatu divino umquam fuit.* (Ciceron)
- Numquam periculum sine periculo vincitur.* (Publilij)
Non vincitur umquam periculum sine periculo.

- e. *Aliquando etiam victis ira virtusque.* (Tacit)
 f. *Alteri semper ignoscito, tibi ipsi numquam!* (Seneka Mlajši)
 g. *Nusquam est, qui ubique.* (Seneka Mlajši)
 Non est usquam, qui ubique est.

alias (alius) – adverb: kdaj drugič, ob neki drugi priložnosti, sicer, drugače
alibi (alius, ibi) – adverb: nekje drugje, drugod
afflatus, us m. (flo) – pihanje, sapa, navdih
flo 1 avi, atum – piham
nusquam – nikjer; *non usquam*
usquam – nikjer (v nikalnem stavku)
umquam – nikoli (v nikalnem stavku)

VERBUM

7. Analiziraj označene neosebne glagolske oblike – infinitivi, gerundij, gerundiv, participi, supina.

- a. *Nihil est dictu facilius.* (Terencij)
 b. *Nihil difficile amanti puto.* (Ciceron)
 c. *Nihil in hominum genere rarius perfecto oratore inveniri potest.* (Ciceron)
 d. *Nemo timendo ad summum pervenit locum.* (Publilij)
 e. *Nemo fit casu bonus; discenda est virtus.* (Seneka Mlajši)
 f. *Nemo regere potest nisi qui et regi.* (Seneka Mlajši)
 g. *Nihil contemnit esuriens.* (Seneka Mlajši)
 h. *Nulla aetas ad discendum sera.*
 i. *Nemo debet bis puniri (vexari) pro una et eadem causa.*

perfectus 3 (perficio) – dovršen, popoln
pervenio 4 -veni, -ventum (venio) – pridem, dospem
contemno 3 -tempti, -temptum – podcenjujem, zaničujem, preziram
serus 3 – (pre)pozen; adverb sero – (pre)pozno
bis (bini) – dvakrat (prislovni števnik)
bini, ae, a (bis) – po dva (delilni števnik)

8. Analiziraj označene imperative in konjunktive.

- a. *Nihil est dictum, quod non sit dictum prius.* (Terencij)
 b. *Videant (Caveant) consules, ne quid res publica detrimenti capiat.* (Ciceron)
 c. *Aequam memento rebus in arduis servare mentem!* (Horacij)
 d. *Alteri semper ignoscito, tibi numquam!* (Seneka Mlajši)
 e. *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur.* (Seneka Mlajši: Platon)
 f. *Nihil est quod timeas, si innocens es.* (Kvintilijan)
 g. *Nihil est in intellectu quod prius non fuerit (sit) in sensu.* (Locke, po Aristotelu)
 h. *Nemo canem timeat, qui non laedit nisi latrat.*

detrimentum, i n. – škoda, izguba
innocens, entis (noceo) – neškodljiv, nedolžen, pošten
intellectus, us m. (intellego) – razumevanje, pojmovanje, pojem, smisel
laedo 3 laesi, laesum – poškodujem, ranim, razžalim
latro 1 avi, atum – lajam, tulim

C.

PREVEDI V LATINŠČINO. → VERTE IN LINGUAM LATINAM.

1. Nedoločni zaimki; cum temporale – časovni ko: indikativ.

- a. Titus vedno **nekaj** bere; tudi jaz zdaj berem **neko** knjigo, ki mi jo je dal.
 Uporabi zaimke aliquis, quidam, qui

b. V rimskem taboru je bil **nek** German, ki je ščuval vojake k upor.

incito 1 avi, atum (cito) – spodbujam, ščuвам, povečam

seditio, onis f. (sed, eo) – odhod, razkol, upor, vstaja

Uporabi: castra, miles

c. Katilina je prišel v senat, a **nihče** ga ni⁰ pozdravil. (aktiv, pasiv)

Catilina, ae m. – Katilina (*Lucius Sergius Catilina*, 108–62 pr. n. š.) razvpiti rimski patricij, zarotnik (gl. Ciceron)

d. Iskal sem svoje prijatelje, a nisem jih mogel **nikjer** odkriti.

reperio 4 repperi, repertum – najdem, odkrijem

Uporabi: quaero, nusquam

e. »Kdaj si mu poslal ono pismo?« »**Ko** sem prišel v Rim.«

Uporabi: litterae, mitto, cum temporale (indikativ)

f. **Ko** bom imel več prostega časa, ti bom pisal.

Uporabi: plus otii, ad te, cum temporale (prihodnost!)

2. Spodbuda, zapoved, izpolnljiva želja in prepoved: konjunktiv prezenta.

Prevedi tudi pasivno, kjer je mogoče.

a. Pomagajmo svojim prijateljem!

Uporabi 3 glagole: adsum; auxilio sum; adiuvo (akuz.)

b. O da bi lahko kmalu obiskal Rim!

Uporabi: utinam, mox, visito, possum

c. Ne kriči in ne govori slabih reči!

Uporabi: ne, neve, mala (pl. n.), clamo, loquor

d. Bori se za svobodo!

Uporabi: pugno, pro (abl.), libertas; »bori se« prevedi na 3 načine: imperativ I., imperativ II., konjunktiv prezenta.

e. O da bi mi starši dali lepo darilo!

Uporabi: utinam, parentes, donum, do

f. Naj se veseli in srečno živi!

Uporabi: gaudeo, beate vivo

g. Tega ne povejte nikomur!

Uporabi: nemo, haec (pl. n.), dico

PREVEDI V SLOVENŠČINO. → VERTE IN LINGUAM SLOVENICAM.

3. Temporalni – časovni odvisniki z veznikom *cum narrativum* – *cum historicum*: konjunktiv imperfekta za istodobnost; konjunktiv pluskvamperfekta za preddobnost.

a. Nero, cum moreretur, dixit: »**Qualis artifex pereo!**« (*Svetonij*) (istodobnost)

b. Cicero, cum in Sicilia quaestor esset, Archimedis sepulcrum repperit. (istodobnost)

c. Cum Caesar ad oppidum accessisset, hostes pacem a Romanis petiverunt. (preddobnost)

d. Cum Romani castra ad oppidum ponerent, incolae ad eos legatos miserunt. (istodobnost)

e. Cum Romani castra ad oppidum posuissent, incolae ad eos legatos miserunt. (preddobnost)

f. Cum Troia a Graecis diruta esset, Aeneas cum paucis comitibus in Italiam venit.
(preddobnost)

g. Marius, cum a medico secaretur, se alligari vetuit. (istodobnost)

artifex, icis (ars, facio) – izurjen, spreten; umetnik, umetnica, delavec
qualis, e – kakšen, kakršen
Archimedes, is m. – Arhimed iz Sirakuz (287–212 pr. n. š.), največji matematik starega veka, astronom, izumitelj (težišče, zakon vzvoda, specifična teža itd.)
sepulcrum, i n. (sepelio) – grob, nagrobnik, grobnica
pono 3 posui, positum – postavim, položim, zgradim
Aeneas, ae m. – Enej, trojanski kraljevč, praoče rimskega naroda, junak Vergilijeve epske pesnitve Eneida
diruo 3 -rui, -rutum (ruo) – razrušim, porušim
ruo 3 rui, rutum – padem, (z)rušim (se), divjam, hitim
Marius, ii m. – Marij (Gaius Marius, 157–86 pr. n. š.), rimski vojskovodja in državnik, vodja popularov (ljudske stranke), sedemkratni konzul, mož Cezarjeve tete Julije
seco 1 secui, sectum – sekam, režem, operiram
alligo/adligo 1 avi, atum (ligo) – privežem, zvežem, povežem, dam v spone, oviram

4. Finalni – namerni odvisniki in objektivi – predmetni stavki zahtevne vsebine z veznikom *ut – da, ne – da ne*: konjunktiv prezenta za glavnimim časom (sedanji, prihodnji časi) v glavnem stavku; konjunktiv imperfekta za stranskim časom (pretekli časi) v glavnem stavku.

- Ideo ad te venio, *ut te videam et audiam*. (venio – prezent)
- Legibus idcirco servimus, *ut liberi esse possimus*. (servimus – prezent)
- Haec propterea dixi, *ut mihi ignosceret*. (dixi – perfekt)
- Praesidium reliquit, *ne quis adire curiam neve egredi posset*. (reliquit – perfekt)
- Custodem ibi relinquet, *ne quis intrare possit*. (relinquet – futur I.)
- Hostes victores postulabant, *ut sibi oppidum traderetur*. (postulabant – imperfekt)
- Tribuni plebis postulant, *ut sacrosancti habeantur*. (postulant – prezent)

ideo – zato
idcirco – zato
adeo, -is, -ire, -ii, -itum (eo) – pristopim, grem k, približam se
praesidium, ii n. (sedeo) – straža, varstvo, zaščita, pomoč
plebs, plebis/plebes, pleb(e)i f. – preprosto ljudstvo, plebejci

5. Irealni – neuresničljivi kondicionalni – pogojni stavki z veznikom *si – če, nisi – če ne*: konjunktiv imperfekta za sedanjost; konjunktiv pluskvamperfekta za preteklost.

- Si aegrota essem, medicum vocarem. (sedanjost)
- Nisi frater eius ex felle laboraret, nunc nobiscum esset. (sedanjost)
- Nisi aegrotus fuisset, ventus asper mihi non offuisset. (preteklost)
- Si ludo nostro interesses, non vinceremur. (sedanjost)
- Homines, si suis rebus contenti essent, beate viverent. (sedanjost)
- Caesar, nisi tantas copias habuisset, Galliam non superavisset. (preteklost)
- Quis Romam condidisset, nisi Romulus et Remus fuissent? (preteklost)
- Nisi Augustus vixisset, Roma marmorea aedificata non esset. (preteklost)

ventus, i m. – veter
obsum, -es, -esse, offui (sum) – nasprotujem, oviram, škodujem
tantus 3 – tako velik (majhen), tolikšen

6. Aktivna opisna konjugacija: particip futura + esse (slovensko: nameravam, hočem, mislim); pasivna opisna konjugacija: gerundij + (dativ) + esse (slovensko: moram).

- Milites arma ceperunt, nam hostes venturi erant.
- Sallustius bellum scripturus erat, quod populus Romanus gesserat.
- Incolae oppidi omnes vias, quibus magistratus Romani ituri erant, ornaverunt.
- Leonidas ad Termopylas respondit: »Quid acturus sum? Moriturus sum pro patria.«
- Leonidas exclamavit: »Nunc nobis aut vincendum aut moriendum est!«
- Militibus graves labores tolerandi erant.
- Numquam desperandum est.

tolero 1 avi, atum – prenašam, pretrpim
Leonidas, ae m. – Leonidas, špartanski kralj, grški poveljnik v bitki proti Perzijcem pri Termopilah (480 pr. n. š.)

Thermopylae, arum f. – Termopile, soteska, kjer so Perzijci leta 480 pr. n. š. porazili Grke

7. Akuzativ z infinitivom prezenta za istodobnost, perfekta za preddobnost, futura za zadobnost (slovensko: »da« stavki povedne vsebine).

- Appius dixit Titum semper domi esse. (istodobnost)
- Terentia sperabat Iuliam mox domum venturam esse. (zadobnost)
- Claudia scit Corneliam iam domum venisse. (preddobnost)
- Tullia audivit Appium Romam profectum esse. (preddobnost)
- Marcus desperavit se id consequi posse. (istodobnost)
- Spero te labores patienter laturum esse. (zadobnost)
- Fateor me errare (erravisse). (istodobnost, preddobnost)

consequor 3 -secutus sum (sequor) – sledim, zasledujem, dohitim, dosežem
patiens, entis (patior) – ki prenaša, zmožen prenašati, potrpežljiv, vztrajen
fateor 3 fassus sum – priznam

D.

◦**Epigrafski kotiček**

Errata corrige!

Oglej si napisa na stelah, shranjenih v lapidariju Narodnega muzeja Slovenije, ter ugotovi napake. Tudi antični kamnoseki niso bili nezmotljivi. *Errare humanum est* (Seneka Starejši).

Na steli z inventarno številko 43 iz 3. stol. n. š., najdeni v Ljubljani, je zapisano:

●BOŽANSKIM MANOM SPODNJEGA SVETA ●AVRELIJ JOVIN●VETERAN 13. DVOJNE LEGIJE IZ ZGORNJE MEZIJE●ODLIKOVAN Z OVRATNICO (VERIŽICO) IN DVOJNO PLAČO ●JE DAL (POSTAVITI SPOMENIK) NAJDRAŽJI ŽENI AVRELIJI URZI.

*DIS ● INFERIS ● MANIBVS
 AVRELIVS
 IOVINVS
 VETERANVS ● LEGIONIS
 XIII ● GEMINAE
 MILES ● TORQVATVS
 ET ● DVPLARIVS
 E ● MOESIS ● (PROVINCIAE ● SVPERIORIS
 AVRELIAE ● VRSAE
 CONIVGI ● KARISSEME*

Moesi, orum m. – Mezijci, prebivalci Mezije (dela današnje Srbije in Bolgarije)
XIII – tertiae decimae

Na steli z inv. št. 85 iz 2. ali 3. stol. n. š., najdeni na Igu, je zapisano:

●MAKSIM●VIBOV (SIN) ●JE DAL NAPRAVITI (NAGROBNIK) BRATU RUSTIKU●KI GA JE SOVRAŽNIK UBIL PRI 40 LETIH●

*MAXIMVS
 VIBI • FILIVS • FECIT
 FRATRI • RVSTICO
 QVEM • OSTES • HO
 CIDIT • ANNORVM • XXXX*

▣ Iz naravoslovja

Pojasni, iz katerih latinskih besed so nastali:

- ▣ »angleški« izrazi *computer, cursor, error, delete, mouse*, ki jih srečujemo pri delu z računalnikom.
- ▣ matematični izrazi: *plus, minus, potencia, kvadrat, tangenta* (dotikalnica), *sekanta* (sečnica).

▣ Latinščina za vsakdanjo rabo

Pojasni kratico, ki je pogosto zapisana na slikah z motivom križanja.

I. N. R. I.

Kratice označuje besede: *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*.